

■ **Οργανωτική Επιτροπή Συνεδρίου**
Organizing Committee

Z o e G a v r i i l i d o u
A n g e l i k i E f t h y m i o u
E v a n g e l i a T h o m a d a k i
Penelope Kambakis-Vougiouklis

■ **Γραμματειακή Υποστήριξη**
Secretarial Support

Ioannis Anagnostopoulos
Maria Georganta
Polyxeni Intze
Nikos Mathioudakis
Lidija Mitits
Eleni Papadopoulou
Anna Sarafianou
Elina Chadjirapa

■ **ISBN 978-960-99486-7-8**

■ **Τυπογραφική επιμέλεια**

Νίκος Μαθιουδάκης
Ελένη Παπαδοπούλου
Ελίνα Χατζηπαπά

■ **Σχεδιασμός εξώφυλλου**

Νίκος Μαθιουδάκης

■ **Copyright © 2012**

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Democritus University of Thrace

Εργαστήριο Σύνταξης, Μορφολογίας, Φωνητικής, Σημασιολογίας, *+Μόρφωση* ΔΠΘ
Laboratory of Syntax, Morphology, Phonetics, Semantics, *+MorPhoSE* DUTH

Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας
International Conference of Greek Linguistics

www.icgl.gr

ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Δημήτρης Κουτσογιάννης,

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

Θεσσαλονίκης, Ελλάδα

dkoutsog@lit.auth.gr

ABSTRACT

This paper explores the use of Greeklish in Chat Rooms based on the analysis of a nationwide survey of 4174 children, aged between 14-16 years old. The analysis shows that the majority of children uses Greeklish while writing in chat rooms. It is revealed also that variables connected with the socioeconomic status of the children, and consequently with the degree of computer literacy and fluency in English, play an important role.

Λέξεις κλειδιά: λατινοελληνικά, παγκοσμιοποίηση, γραφηματικά συστήματα, Κοινωνική Σημειωτική

1. Εισαγωγή

Η μερική χρήση της λατινικής γραφής κατά την παραγωγή γραπτού ελληνικού λόγου σε ψηφιακά περιβάλλοντα, παρότι έχει απασχολήσει και απασχολεί αρκετά τα μέσα ενημέρωσης, έχει απασχολήσει σαφώς λιγότερο την επιστημονική κοινότητα. Παρά τη μικρή ωστόσο, από ποσοτική άποψη, βιβλιογραφική παραγωγή, ο ως τώρα επιστημονικός προβληματισμός φαίνεται να έχει καλύψει ποικίλα σημαντικά ζητήματα (βλ. αναλυτικά, ενότητα 2).

Παρά την ενδιαφέρουσα αυτή επιστημονική συζήτηση, μένουν πολλά ακόμη ζητήματα ανοιχτά προς διερεύνηση. Καταρχάς, μένει ακόμη αδιερεύνητο το εύρος της χρήσης των λατινοελληνικών, αφού δεν διαθέτουμε ποσοτικά δεδομένα που να προέρχονται από τη νέα γενιά χρηστών των ψηφιακών μέσων, η οποία κοινωνικοποιήθηκε στην Ψηφιακή¹ Διαμεσολαβημένη Επικοινωνία² (ΨΔΕ) μετά από την καθιέρωση του Unicode. Δεν έχει συζητηθεί αν ποικίλες μεταβλητές, όπως το φύλο και το κοινωνικο-οικονομικό στάτους –που στην περίπτωση του γραμματισμού γνωρίζουμε ότι διαδραματίζουν τεράστιο ρόλο (Κουτσογιάννης 2011)– παίζουν κάποιο ρόλο και στην περίπτωση αυτή. Μας λείπουν επίσης προσεγγίσεις που δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο ρόλο των κοινωνικών πρωταγωνιστών σε μια εποχή έντονων τοπικών και παγκόσμιων μεταβολών, όπου ενδεχομένως θα μπορούσαν να γίνουν κατανοητά και φαινόμενα πρακτικών νέου γραμματισμού, επομένως και της χρήσης των λατινοελληνικών. Τέλος, χρειάζεται περισσότερη ερευνητική αναζήτηση προς την κατεύθυνση της σύνδεσης ενός τοπικού φαινομένου, όπως η χρήση των λατινοελληνικών, με την παγκόσμια πραγματικότητα της Τεχνολογικά Διαμεσολαβημένης Επικοινωνίας (ΤΔΕ) και της επικοινωνίας, συνολικότερα.

Στο παρόν κείμενο επιχειρείται να συζητηθεί μέρος των ζητημάτων αυτών μέσω της παρουσίασης των αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας με ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε το 2006 από 4.174 παιδιά ηλικίας 14-16 χρόνων από όλη την Ελλάδα. Το ερωτηματολόγιο αυτό είχε ως στόχο τη διερεύνηση των πρακτικών ψηφιακού γραμματισμού παιδιών εφηβικής ηλικίας (βλ. Κουτσογιάννης 2011) και στο πλαίσιο αυτό υπήρχε ερώτημα ως προς το γραφηματικό σύστημα που χρησιμοποιούν, όταν (και εάν) γράφουν σε περιβάλλοντα σύγχρονης επικοινωνίας – Chat Rooms. Η διερεύνηση των ζητημάτων που προαναφέρθηκαν πραγματοποιείται μέσω της συνδυαστικής αξιοποίησης θεωριών που

¹ Με τη χρήση του επιθέτου ψηφιακός παραπέμπω στην ΤΔΕ (βλ. σημείωση 2) που πραγματοποιείται με ψηφιακά μέσα. Χρησιμοποιώ εναλλακτικά και τον όρο *νέα Τεχνολογικά Διαμεσολαβημένη Επικοινωνία*.

² Χρησιμοποιώ τον όρο *Τεχνολογικά Διαμεσολαβημένη Επικοινωνία* (*technologically mediated communication*), προκειμένου να παραπέμπω στη χρήση της γραφής για επικοινωνία, ανεξάρτητα αν αυτό σχετίζεται με συμβατικά περιβάλλοντα επικοινωνίας (έντυπο, μολύβι και χαρτί) ή με ψηφιακά περιβάλλοντα (Κουτσογιάννης 2011). Βρίσκω στη χρήση του όρου αυτού δύο σημαντικά πλεονεκτήματα: αποφεύγεται συνειδητά ο ευρύτατα χρησιμοποιούμενος όρος *Computer Mediated Communication*, επειδή παραπέμπει σε παλιότερες μορφές ΨΔΕ, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται πάντα στη σημερινή πραγματικότητα (βλ. και Georgakopoulou 2006): παράλληλα δίνεται η δυνατότητα να αναγνωρίζεται με σαφήνεια η συνέχεια που υπάρχει ανάμεσα στις ποικίλες μορφές ΤΔΕ και να αξιοποιείται η πλούσια παράδοση των σπουδών σε ζητήματα (νέου) γραμματισμού (βλ. υποσημείωση 4).

στηρίζονται στην παράδοση των *Σπουδών του (νέου) Γραμματισμού* και παραδόσεων που ανήκουν, κυρίως, στον ευρύτερο χώρο της *κοινωνικής σημειωτικής* και της *Κριτικής Ανάλυσης Λόγου*.

2. Θεωρητικό πλαίσιο και ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

Τρία είναι, κατά τη γνώμη μου, τα ζητήματα που είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν κατά τη μελέτη των λατινοελληνικών, όπως και κάθε ζητήματος που έχει σχέση με την ΨΔΕ. Το ένα έχει σχέση με το επιστημονικό πλαίσιο που θα επιλεγεί, ο ρόλος του οποίου είναι πολύ σημαντικός, αφού προκαθορίζει τα όρια του επιστημονικά ορατού, για να παραφράσουμε τον Bernstein (1996), προσδιορίζει επομένως καθοριστικά το πώς θα προσεγγιστούν τα επόμενα δύο ζητήματα. Το δεύτερο έχει σχέση με την περιγραφή αυτού καθ' εαυτού του υπό μελέτη φαινομένου: της έκτασής του, των ψηφιακών περιβαλλόντων στα οποία εμφανίζεται περισσότερο, των αιτιών που το προκάλεσαν και το προκαλούν, της σχέσης του με άλλες πρακτικές γραμματισμού, συμβατικές ή ψηφιακές, κλπ. Το τρίτο, τέλος, σημαντικό ζήτημα είναι η σύνδεση της συγκεκριμένης εκδοχής διγραφίας³ στην ελληνική γλώσσα με άλλες εξελίξεις που έχουν σχέση με τη γραφή, το γραμματισμό γενικότερα, σε ένα διεθνές πλαίσιο. Τα ζητήματα δύο και τρία, όπως θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε στα συμπεράσματα, είναι αλληλένδετα.

Η παρούσα εργασία και έρευνα στηρίζεται θεωρητικά στη μίξη δύο επιστημονικών παραδόσεων: των σπουδών σε ζητήματα γραμματισμού⁴ και των πρόσφατων αναζητήσεων που κινούνται στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνικής σημειωτικής (Kress, 2010, Fairclough 2003, Van Leeuwen 2005). Αντλώντας από τις συγκεκριμένες παραδόσεις, θεωρώ τα γραφηματικά συστήματα ως διαθέσιμους κοινωνικο-πολιτισμικούς σημειωτικούς πόρους (semiotic resources). Οι πόροι αυτοί αποκτούν συμβολικό στάτους στο πλαίσιο της κοινωνίας και των κοινωνικών ομάδων από τις οποίες χρησιμοποιούνται (Kress 2010, βλ. και Sebba 2007, 2009), η οποία όμως (κοινωνία) επηρεάζει και επηρεάζεται από τις παγκόσμιες αλλαγές των τελευταίων δεκαετιών και στο ζήτημα της επικοινωνίας (Fairclough 2003, 2006, Kress 2010, Machin & van Leeuwen 2007, Heller 2003). Η εξέλιξη αυτή επιβάλλει την εγγραφή και ανάγνωση οποιουδήποτε τοπικού σημειωτικού φαινομένου στο παγκόσμιο πλαίσιο των σύγχρονων δεδομένων της επικοινωνίας (π.χ. κυριαρχία της Αγγλικής και των ψηφιακών μέσων στην επικοινωνία κλπ.). Θεωρώ τους κοινωνικούς πρωταγωνιστές ως ενεργούς «σχεδιαστές» που αξιοποιούν τους σημειωτικούς αυτούς πόρους (Kress 2010), όχι μόνο για να ανταποκριθούν στις καθημερινές ρητορικές προκλήσεις, αλλά και για λόγους ταυτοτικών πραγματώσεων (Κουτσογιάννης 2010). Για την ανάγνωση των πραγματώσεων αυτών δίνω ιδιαίτερη βαρύτητα στο ρόλο που έχει η προσωπική εγγράμματη διαδρομή των κοινωνικών πρωταγωνιστών, το προσωπικό εγγράμματο habitus θα μπορούσαμε να πούμε, ενώ παράλληλα αναγνωρίζω ως σημαντικό το ρόλο που έχει το προσωπικό τους κίνητρο για αξιοποίηση των όποιων σημειωτικών πόρων. Αξιοποιώ επίσης την προσέγγιση του Fairclough (2003) στην κατανόηση των *λόγων* (discourses), προκειμένου να ταξινομήσω την όλη ως τώρα συζήτηση στα ζητήματα της ΨΔΕ και κυρίως σε αυτό των λατινοελληνικών.

Με βάση λοιπόν το συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο, διακρίνω δύο *λόγους*⁵ (discourses) στην ως τώρα βιβλιογραφία για το ζήτημα της χρήσης του λατινικού αλφαβήτου κατά την παραγωγή ψηφιακού ελληνικού λόγου⁶. Εξυπακούεται ότι οι μίξεις είναι αναμενόμενες, όπως και τα όρια μπορεί να είναι ρευστά ή και να συγχέονται στο ίδιο κείμενο.

Ένα μέρος των απόψεων που διατυπώνονται εντάσσονται σε αυτόν που αποκαλώ *εργαλειακό λόγο* (instrumentalist discourse). Ο λόγος αυτός προσεγγίζει τα γραφηματικά συστήματα, τον κόσμο της γραφής και το γραμματισμό, γενικότερα, ως κάτι αποκομμένο από το ευρύτερο κοινωνικο-πολιτισμικό και ιστορικό συγκείμενο στο οποίο ανήκουν (βλ. και Street 1984). Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε δύο *υπολόγους* (sub-discourses) στην περίπτωση των λατινοελληνικών και της νέας ΤΔΕ, γενικότερα. Ο ένας αντιμετωπίζει πτυχές της νέας ΤΔΕ (και τα λατινοελληνικά στην περίπτωση μας) ως σημαντική

³ Της παράλληλης δηλαδή χρήσης του ελληνικού και λατινικού γραφηματικού συστήματος για την παραγωγή γραπτού λόγου στην ίδια γλώσσα, την ελληνική.

⁴ Δεν εννοώ αποκλειστικά το γνωστό διεθνώς επιστημονικό ρεύμα ως *New Literacy Studies* (*Νέες Σπουδές στο Γραμματισμό*), αλλά και ποικίλες άλλες απόψεις που στέκονται κριτικά προς το συγκεκριμένο ρεύμα (Collins & Blot 2003, Κουτσογιάννης 2011), εστιάζουν όμως το ενδιαφέρον τους σε ζητήματα ψηφιακού ή έντυπου γραμματισμού.

⁵ Οι αναλογίες με το *αυτόνομο* και το *ιδεολογικό μοντέλο γραμματισμού* (Street 1984) είναι προφανείς. Χρησιμοποιώ ωστόσο την έννοια των *λόγων*, γιατί είναι πιο δυναμική, αφού: δίνει την ευχέρεια να αξιοποιηθεί η πλούσια παράδοση της (κριτικής) ανάλυσης λόγου, δίνει τη δυνατότητα να εντοπιστούν διαφορές που ανήκουν στο ίδιο *μοντέλο* (με όρους του Street 1984) και κυρίως καθιστά ευκολότερη τη σύνδεση με τις ταυτότητες, τις στρατηγικές και τη γενικότερη κινητικότητα των κοινωνικών πρωταγωνιστών (Fairclough 2003).

⁶ Προσαρμόζω εδώ την ανάλογη προσέγγιση που έχω ακολουθήσει για τη μελέτη της βιβλιογραφίας των πρακτικών ψηφιακού γραμματισμού των παιδιών (βλ. Κουτσογιάννης 2011).

απειλή για τον ελληνικό γραπτό λόγο και σε κάποιες περιπτώσεις για την ελληνική γλώσσα, γενικότερα. Χαρακτηριστικά προς αυτή την κατεύθυνση είναι πολλά δημοσιεύματα στον ελληνικό τύπο, τα οποία θεωρούν τα λατινοελληνικά ως «απειλή για την ελληνική γλώσσα» (Koutsogiannis & Mitsikopoulou 2003). Ο συγκεκριμένος υπολόγος έχει ισχυρή διεθνή παρουσία και συναντάται πρωτίστως στις συζητήσεις ως προς τις επιπτώσεις που έχει η γνωστή ως γλώσσα του διαδικτύου και των στιγμιαίων μηνυμάτων στις σχολικές γλωσσικές επιδόσεις των παιδιών (βλ. Anis 2007:111, Thurlow 2006).

Ο δεύτερος υπολόγος θεωρεί τη γραφή ως κάτι ουδέτερο, ως ένα μέσο απλής κωδικοποίησης του προφορικού λόγου, χωρίς περαιτέρω σύνδεση με άλλες κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις. Πρόκειται για μια ισχυρή γλωσσολογική παράδοση που προσεγγίζει τα ζητήματα της γραφής και της ορθογραφίας⁷ αποκομμένα από κοινωνικοπολιτισμικές και ιστορικές μεταβλητές. Έρευνά μας έδειξε ότι ο υπολόγος αυτός έχει ισχυρή αντιπροσώπευση και στις συζητήσεις στον ελληνικό τύπο για τα λατινοελληνικά, όχι όμως τόσο από μια γλωσσολογική όσο από μια τεχνολογική αφετηρία. Στο πλαίσιο αυτό η λατινική γραφή θεωρείται ως κάτι προσωρινό που σχετίζεται με τεχνολογικές αδυναμίες και δεν πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στο ποιο γραφηματικό σύστημα χρησιμοποιείται (Koutsogiannis & Mitsikopoulou 2003).

Οι δύο αυτές εκδοχές του *εργαλειακού λόγου* φαίνονται τελείως διαφορετικές μεταξύ τους, αλλά δεν είναι: τις συνδέει η έμφαση στη γραφή ως μια τεχνολογία η οποία δεν συνδέεται με άλλες πτυχές της σύνθετης πραγματικότητας.

Το μεγαλύτερο μέρος του επιστημονικού προβληματισμού ωστόσο κινείται σε αυτόν που αποκαλώ *κοινωνικοπολιτισμικό*⁸ λόγο (sociocultural discourse). Ο συγκεκριμένος λόγος αντιλαμβάνεται το νέο γραμματισμό, την ΨΔΕ και τα λατινοελληνικά, κατά προέκταση, ως μέρος του νέου τεχνολογικού και κοινωνικοπολιτισμικού γίγνεσθαι, μελετάει δε το φαινόμενο στο πλαίσιο των κοινωνικών πρακτικών και των συμβάντων γραμματισμού (literacy events) όπου εντοπίζεται. Η στενή σχέση με το «ιδεολογικό μοντέλο γραμματισμού» του Street (1984) είναι προφανής και έχει αξιοποιηθεί ήδη στη βιβλιογραφία (Androutsopoulos 2009, Sebba 2007).

Το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας αυτής κινείται σε θεωρητικό επίπεδο στο χώρο της κοινωνιογλωσσολογίας και μελετάει ποικίλες πτυχές του ζητήματος. Οι Tseliga (2007) και Androutsopoulos (2009) εντάσσουν το φαινόμενο των λατινοελληνικών στη διγραφία μέσω υπολογιστή (computer-mediated digraphia): ο Ανδρουτσόπουλος έχει επισημάνει την ποικιλότητα με την οποία εμφανίζεται και έχει καταγράψει δύο σχήματα μεταγραφής, το φωνητικό και το ορθογραφικό (Ανδρουτσόπουλος 2000). Ο ίδιος (Androutsopoulos, 2009) υποστηρίζει την υπόθεση ότι η ποικιλότητα αυτή θα αποκτά σταδιακά χαρακτηριστικά σταθερότητας, από τη στιγμή που οι χρήστες θα προσαρμόζονται με την πάροδο του χρόνου στις πρακτικές γραφηματικού γραμματισμού (“transliteration standards”) της ομάδας ή της κοινότητας στην οποία συμμετέχουν και από τη στιγμή που η επιλογή αυτή θα αποτελεί ταυτοτική πραγμάτωση του συνανήκειν (“act of identity”).

Από την έρευνα δεν είναι απολύτως ξεκάθαρο το εύρος της χρήσης του λατινικού αλφαβήτου και η ενδεχόμενη σύνδεσή του με συγκεκριμένα ψηφιακά περιβάλλοντα ή πρακτικές. Ο Androutsopoulos (2009) υποστηρίζει ότι «τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια μείωση των περιβαλλόντων και γενικότερα της συχνότητας της χρήσης της λατινικής υπέρ της ελληνικής» και προβλέπει ότι η λατινική γραφή θα χρησιμοποιείται περισσότερο μεταξύ των Ελλήνων της διασποράς. Η Spilioti (2009), αναλύοντας σώμα 447 στιγμιαίων μηνυμάτων που προήλθαν από νέους 15-25 χρόνων και ζούσαν στην Αθήνα, διαπιστώνει ότι η νόρμα είναι να χρησιμοποιείται το ελληνικό αλφάβητο και όχι το λατινικό.

Ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις προκύπτουν και από την έρευνα της Tseliga (2004, 2007) σε σώμα ηλεκτρονικών μηνυμάτων (E-mails), η οποία δείχνει, μεταξύ άλλων, ότι οι χρήστες των λατινοελληνικών ενσωματώνουν στα μηνύματά τους σε μεγαλύτερη έκταση λεξιλόγιο που δεν προέρχεται από την ελληνική γλώσσα (κυρίως από την Αγγλική) (βλ. και Spilioti 2009), ότι χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερη έκταση πολυτροπικά στοιχεία (π.χ. emoticons) και ότι υιοθετούν σε μεγαλύτερο βαθμό στρατηγικές λόγου, όπως απλοποιήσεις, μη τυπικότητα και απόκλιση. Η ίδια συνδέει την εμμονή στη χρήση της λατινικής γραφής, παρά τις τεχνολογικές εξελίξεις, και με την ταχύτητα στο γράψιμο, από τη στιγμή που η ελληνική ορθογραφία είναι απαιτητική, ενώ με τη χρήση του λατινικού αλφαβήτου η παραγωγή λόγου γίνεται πιο γρήγορα, χωρίς αυστηρές συμβάσεις και χωρίς να είναι αναγκαστική η συχνή μετάβαση από το ελληνικό στο αγγλικό γραφηματικό σύστημα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο προβληματισμός (Tseliga 2004) ως προς την ενδεχόμενη σχέση που μπορεί να έχουν επιλογές στο γραφηματικό σύστημα με την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει η αναπαράσταση του νοήματος στην οθόνη (Kress

⁷ Για μια κριτική στην προσέγγιση αυτή βλ. Sebba 2007.

⁸ Χρησιμοποίησα και τον όρο «οικο-κοινωνικός λόγος», γιατί ανταποκρίνεται περισσότερο στο πώς προσεγγίζονται οι γενικότερες πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού των παιδιών από μέρος της βιβλιογραφίας (Κουτσογιάννης 2011).

2010) (μεγαλύτερος βαθμός πειραματισμού, ο ρόλος της αισθητικής στην παραγωγή γραπτού λόγου κλπ.).

Τέλος, οι Koutsogiannis & Mitsikopoulou (2003) διερευνούν το ενδιαφέρον και τις έντονες συζητήσεις που προκαλεί στον τύπο η χρήση των λατινοελληνικών, αναδεικνύοντας την ποικιλία των αντιδράσεων και των απόψεων που καταγράφονται για το συγκεκριμένο ζήτημα. Ενδιαφέρον έχει επίσης το γεγονός ότι το φαινόμενο της διγραφίας επεκτείνεται και σε άλλες πρακτικές γραμματισμού που δεν έχουν σχέση με την ΨΔΕ (Koutsogiannis 2004, βλ. και Annis 2007:111), ενώ πρόσφατη έρευνα εστιάζει και στο γεγονός ότι η έλλειψη «περιορισμών» που εξασφαλίζει η χρήση του λατινικού αλφαβήτου κατά την παραγωγή λόγου στο διαδίκτυο, διευκολύνει τη χρήση της ομιλούμενης κυπριακής διαλέκτου (Themistocleous 2009).

Από τη σύντομη αυτή βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι εμφανές ότι έχουν διερευνηθεί σημαντικές παράμετροι και έχουν αναδειχθεί ενδιαφέρουσες πτυχές της χρήσης των λατινοελληνικών. Επισημάνθηκε ήδη ότι η έρευνα είναι περιορισμένη και γι' αυτό υπάρχουν αρκετές παράμετροι που δεν έχουν ή έχουν διερευνηθεί εν μέρει. Αναφέρω κυρίως αυτές που σχετίζονται με τους στόχους της παρούσας έρευνας.

Ένα πρώτο εμφανές ερευνητικό κενό σχετίζεται με την έλλειψη στοιχείων ως προς την έκταση του φαινομένου και το συσχετισμό του με μεταβλητές, όπως η κοινωνική διαστρωμάτωση. Η παρούσα έρευνα, λόγω του εύρους του δείγματος που χρησιμοποιεί, μπορεί να συνεισφέρει εν μέρει στην κάλυψη αυτού του κενού. Θα ήθελα να υπογραμμίσω το «εν μέρει», γιατί τα δεδομένα μου αφορούν παιδιά εφηβικής ηλικίας και εστιάζουν αποκλειστικά στα σύγχρονα περιβάλλοντα επικοινωνίας.

Σημαντικό είναι και το ζήτημα της ανάγνωσης του φαινομένου από μια κοινωνιογλωσσολογική οπτική «ευαίσθητη στην παγκοσμιοποίηση» (Coupland 2003), όπου θα δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον παγκόσμιο ρόλο των αγγλικών σήμερα, αλλά και γενικότερα στη σύνδεση του τοπικού με το παγκόσμιο (Koutsogiannis & Mitsikopoulou 2003, Tsiplakou 2009). Προς αυτή την κατεύθυνση υπάρχουν, όπως είδαμε, έρευνες που συνδέουν τα λατινοελληνικά και με το σημαντικό ρόλο της παγκόσμιας κυριαρχίας της Αγγλικής (Spilioti 2009, Tseliga 2007). Η Tseliga (2007), για παράδειγμα, επισημαίνει ότι «τα λατινοελληνικά αποτελούν ένα παράδειγμα της ικανότητας του σύγχρονου ευέλικτου ανθρώπου να επιδεικνύει γλωσσική δημιουργικότητα, προκειμένου να προσαρμόζεται στις επείγουσες ανάγκες των παγκόσμιων και των τοπικών δικτύων επικοινωνίας». Η Spilioti (2009), επίσης, διασυνδέει, όπως είδαμε, τη χρήση του λατινικού αλφαβήτου με την αξιοποίηση αγγλόφωνου λεξιλογίου, γεγονός που το ερμηνεύει και ως συμβολική τάση διασύνδεσης με την παγκόσμια νεανική κουλτούρα.

Η κατεύθυνση αυτή, προς την αναζήτηση της σχέσης που υπάρχει με άλλες παγκόσμιες εξελίξεις στο ζήτημα του γραμματισμού, χρειάζεται κατά τη γνώμη μου μεγαλύτερη επιμονή. Ένα εμφανές υπερτοπικό στοιχείο έχει σχέση με την ευρύτητα της λατινοποίησης του διαδικτύου (βλ. Palfreyman & Khalil 2003). Ένα δεύτερο στοιχείο που επισημαίνεται είναι η σύνδεση της γραφής και της ορθογραφίας με την αστάθεια στη γραφή και την ορθογραφία που παρατηρείται σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο (Sebba 2007).

Στο παρόν κείμενο θα επιχειρηθεί να διαβαστεί η χρήση των λατινοελληνικών από τα παιδιά σε συνδυασμό με το γεγονός ότι λόγω των νέων παγκόσμιων δεδομένων στις μέρες μας μεταβάλλεται το περιεχόμενο του γραμματισμού με ισχύ. Εκεί που παλιότερα ο γραμματισμός με ανταλλακτική αξία (Bourdieu 1991) ταυτιζόταν με το σχολικό γραμματισμό, τώρα προστίθεται η ανάγκη της χρήσης της Αγγλικής ως δεύτερης γλώσσας και η ανάγκη κατάκτησης του νέου γραμματισμού των ψηφιακών μέσων. Πρόκειται για ιδιαίτερα σημαντικό γεγονός που, όπως θα διαπιστώσουμε, προκαλεί διαφορετικές ταχύτητες αντίδρασης στους κοινωνικούς πρωταγωνιστές (παιδιά, γονείς, σχολεία), όπου μπορούμε να κατανοήσουμε εν μέρει και τη χρήση των λατινοελληνικών.

3. Η έρευνα

Τα ποσοτικά δεδομένα που παρουσιάζονται στο παρόν κείμενο προέρχονται από ερωτηματολόγιο το οποίο συμπληρώθηκε το 2006 από δομημένο δείγμα 4.174 παιδιών εφηβικής ηλικίας, 14-16 χρόνων (2118 κορίτσια και 2056 αγόρια). Η ηλικία αυτή επιλέχθηκε συνειδητά, γιατί ήταν από τις πρώτες που κοινωνικοποιήθηκε σε μια περίοδο κατά την οποία τα ποικίλα διαδικτυακά περιβάλλοντα είχαν πια διαδοθεί ευρέως και η πρώτη που θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει το ελληνικό γραφηματικό σύστημα χωρίς ιδιαίτερους τεχνικούς περιορισμούς. Τα 2.337 από τα παιδιά του δείγματος προέρχονται από δημόσια σχολεία των δύο μεγαλύτερων πόλεων, Αθήνας και Θεσσαλονίκης, ενώ 1078 παιδιά προέρχονται από επαρχιακές πόλεις και κωμοπόλεις. Γενικά, το σύνολο των παιδιών που προέρχονται από δημόσια σχολεία ανέρχονται στα 3415 από τα οποία 1737 είναι κορίτσια και 1678 αγόρια. Η επιλογή των δημόσιων σχολείων των δύο μεγάλων πόλεων έγινε με κριτήρια γεωγραφικά, τα οποία είναι εν τέλει και κοινωνικά, έτσι ώστε να αντιπροσωπεύονται στο δείγμα μας ισομερώς σχολεία από όλες τις

περιοχές (κέντρο, ανατολικά, δυτικά και βόρεια προάστια). Η επιλογή των επαρχιακών σχολείων πραγματοποιήθηκε με κριτήρια μεγέθους (μεγάλα και μικρά αστικά κέντρα) και γεωγραφικά (διαφορετικές περιοχές της χώρας).

Δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στο να συμπεριληφθούν στο δείγμα παιδιά που φοιτούν σε πολύ γνωστά ιδιωτικά σχολεία, με ιδιαίτερα υψηλό στάτους στην ελληνική κοινωνία και υψηλά δίδακτρα, των οποίων οι γονείς ανήκουν, όπως έδειξε και ο στατιστικός έλεγχος (Κουτσογιάννης 2011), σε προνομιά από μορφωτική και οικονομική άποψη κοινωνικά στρώματα. Έτσι, 759 παιδιά (381 κορίτσια και 378 αγόρια) προέρχονται από τα σχολεία αυτά. Είναι χρήσιμο να επισημανθεί εδώ ότι στα σχολεία αυτά δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη χρήση της αγγλικής γλώσσας και των Νέων Τεχνολογιών, γι' αυτό και τα χρησιμοποιούμε ως μία σημαντική μεταβλητή με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Θα μπορούσαμε εν κατακλείδι να πούμε ότι το δείγμα ανταποκρίνεται σε δύο σημαντικές προϋποθέσεις: είναι αντιπροσωπευτικό, παρότι κατά την επιλογή του ακολουθήθηκαν γεωγραφικά και όχι αυστηρά στατιστικά κριτήρια αντιπροσωπευτικότητας, ενώ παράλληλα αντιπροσωπεύει συνειδητά τις κοινωνικο-οικονομικές αντιθέσεις της ελληνικής κοινωνίας.

Το ερωτηματολόγιο που δόθηκε αποτελούνταν από 59 ερωτήματα τα οποία στόχευαν στο να διερευνήσουν τις εξωσχολικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού των παιδιών. Μία μόνο ομάδα ερωτήσεων εστίαζε στη συχνότητα, στο εύρος και στο πώς αξιοποιούνται τα κανάλια σύγχρονης διαδικτυακής επικοινωνίας (ΚΣΔΕ) (chat rooms) και στο πλαίσιο αυτό τέθηκε και το ερώτημα αν και με ποια συχνότητα χρησιμοποιούν τα παιδιά τη λατινοελληνική γραφή. Παρότι το ερώτημα είναι ένα, πολύ μεγάλο ενδιαφέρον έχει, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, η διασταύρωση των απαντήσεων με άλλα ερωτήματα του ερωτηματολογίου.

Είναι χρήσιμο να επισημανθούν εδώ τα εξής: 1. Τα περιβάλλοντα σύγχρονης διαδικτυακής επικοινωνίας μεταβάλλονται και σαφώς δεν είναι αυτά που ήταν το 2006, όταν πραγματοποιήθηκε η έρευνα. 2. Υπάρχουν περισσότερες από μία επιλογές: παλιότερα χρησιμοποιούνταν περισσότερο το IRC (Internet Relay Chat), ενώ σήμερα χρησιμοποιείται περισσότερο η ενσωματωμένη σε άλλα περιβάλλοντα δυνατότητα για σύγχρονη γραπτή επικοινωνία (π.χ. στο Facebook) και το msn. Η ρευστότητα και η ποικιλία αυτή θέτει σημαντικά ζητήματα. Το πρώτο έχει σχέση με το πώς θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα στα παιδιά. Σε αυτό ακολουθήσαμε τον όρο που χρησιμοποιούσαν (και χρησιμοποιούν) τα ίδια τα παιδιά, όπως διαπιστώθηκε κατά το πιλοτικό στάδιο της έρευνας. Ο όρος «κάνω chat» που χρησιμοποιούσαν εστιάζει στο είδος του συμβάντος γραμματισμού και όχι σε συγκεκριμένο διαδικτυακό περιβάλλον και αυτό ακολουθήσαμε. Το δεύτερο ζήτημα που τίθεται είναι γενικότερο και αφορά την εγκυρότητα που μπορεί να έχει μια έρευνα που διεξήχθη το 2006, όταν τα τεχνολογικά δεδομένα ήταν διαφορετικά. Όπως επισημάνθηκε, και όπως θα φανεί και κατά την ανάλυση, η έρευνα δεν εστιάζει στη ρευστότητα των περιβαλλόντων, θέμα εξίσου ενδιαφέρον, αλλά στη σύνδεσή τους με κοινωνικές μεταβλητές. Τέτοιους είδους συνδέσεις και κυρίως η σύνδεση με το είδος της αναστοχαστικότητας (reflexivity) που επιδεικνύουν οι κοινωνικοί πρωταγωνιστές στα εκάστοτε νέα δεδομένα της γραφής και επικοινωνίας είναι ζητήματα περισσότερο κοινωνικά παρά τεχνολογικά, έχουν επομένως διαχρονικό ενδιαφέρον.

4. Αποτελέσματα

Πριν προχωρήσουμε στην κύρια εστίαση του θέματος, είναι χρήσιμο να παρατεθούν κάποια γενικότερα στοιχεία σε σχέση με τη συχνότητα χρήσης των περιβαλλόντων σύγχρονης επικοινωνίας από τα παιδιά. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι τα περιβάλλοντα αυτά χρησιμοποιούνται από τα μισά περίπου παιδιά (50,7%) του δείγματός μας, από τα οποία το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετέχει ευκαιριακά (50,8%), ένα μικρότερο ποσοστό δηλώνει ότι συμμετέχει μερικές φορές τη βδομάδα (29,2%) και το μικρότερο ποσοστό (15,9%) δηλώνει ότι συμμετέχει κάθε μέρα. Τα αποτελέσματα επομένως που παρουσιάζονται στη συνέχεια αφορούν τα μισά περίπου παιδιά του δείγματος, αφού αυτά δήλωσαν ότι συμμετέχουν σε Κανάλια Σύγχρονης Διαδικτυακής Επικοινωνίας (ΚΣΔΕ).

Το κύριο ερώτημα το οποίο αφορούσε στο θέμα μας (ερώτημα 44) ήταν το παρακάτω:

Αν μπαίνεις σε ελληνικά κανάλια, γράφεις ... (κύκλωσε ό,τι ανταποκρίνεται σε σένα):

1. Με ελληνικούς χαρακτήρες
2. Ελληνικά αλλά με λατινικούς χαρακτήρες (greeklish)
3. Και με τα δύο, ανάλογα με την περίπτωση

Από τον παρακάτω πίνακα (πίνακας 1) προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του συνόλου του δείγματός μας χρησιμοποιεί τη λατινοελληνική γραφή (43,3%), έναντι 27,9% που χρησιμοποιεί το ελληνικό αλφάβητο και 28,8% που χρησιμοποιεί και τα δύο, ανάλογα με την περίπτωση. Το

αποτέλεσμα αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι τα παιδιά αυτά εξοικειώθηκαν με τις Νέες Τεχνολογίες μετά από το 2000, όταν δηλαδή τα προβλήματα με την ελληνική γραφή σε ψηφιακά περιβάλλοντα θα έπρεπε λογικά να έχουν ξεπεραστεί σε σημαντικό βαθμό λόγω της υποστήριξής της από το διεθνές πρότυπο κωδικοποίησης των συστημάτων γραφής, το unicode.

Η δεύτερη διαπίστωση είναι ότι η χρήση του λατινικού αλφαβήτου δεν αποτελεί απλώς μια γραφηματική ποικιλία, που χρησιμοποιείται γενικώς από τα νέα παιδιά σε συγκεκριμένες ηλεκτρονικές χρήσεις. Φαίνεται να σχετίζεται περισσότερο με συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες παιδιών. Από τον πίνακα 1, όπου διασταυρώνεται η χρήση των λατινοελληνικών με τον τύπο σχολείου στον οποίο φοιτούν τα παιδιά, διαπιστώνουμε ότι παιδιά που φοιτούν στα ιδιωτικά σχολεία του δείγμάτος μας χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο σε πολύ μεγαλύτερη έκταση (63,9%) έναντι των παιδιών που φοιτούν στα δημόσια σχολεία (38,6%). Η διαφορά είναι εντυπωσιακή, στατιστικά σημαντική ($\chi^2=91,373$, $df=2$, $P\text{-value}<0,001$), χρειάζεται δε περαιτέρω διερεύνηση και ερμηνεία. Το γεγονός ότι η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα έχει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως η ταχύτητα με την οποία επιχειρεί να εξοικειώσει τα παιδιά της με τα δύο νέα δεδομένα του παγκόσμιου γραμματισμού -της ευρείας δηλαδή χρήσης της Αγγλικής ως δεύτερης γλώσσας και της λειτουργικής κατάκτησης του ψηφιακού γραμματισμού- (Κουτσογιάννης 2011), μας οδήγησε στο να εστιάσουμε τη διερεύνησή μας προς αυτές κυρίως τις κατευθύνσεις.

Πίνακας 1. Γράψιμο σε ΚΣΔΕ						
		Αν μπαίνεις σε ελληνικά κανάλια γράφεις				
			Με ελληνικό αλφάβητο	Με λατινικούς χαρακτήρες	Και τα δύο, εξαρτάται	Σύνολο
	Δημόσια σχολεία	%	31,5	38,6	29,9	100,0
	Ιδιωτικά σχολεία	%	12,1	63,9	23,9	100,0
	Σύνολο	%	27,9	43,3	28,8	100,0

Από τη διασταύρωση με τις απαντήσεις του ερωτήματος «Πόσο συχνά επισκέπτεσαι Chats;» προκύπτει (στατιστικά σημαντική η διαφορά, $\chi^2=36,681$, $df=4$, $p\text{-value}<0,001$) ότι τα παιδιά τα οποία χρησιμοποιούν πιο συχνά τη σύγχρονη επικοινωνία είναι αυτά που χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερη έκταση και τη λατινική γραφή. Είναι ενδεικτικό ότι το ποσοστό των παιδιών που γράφει ελληνικά με λατινικούς χαρακτήρες και χρησιμοποιεί τη σύγχρονη επικοινωνία «ευκαιριακά» είναι 38,8% έναντι 43,6% όσων τη χρησιμοποιούν «κάποιες φορές τη βδομάδα» και 57,7% όσων τη χρησιμοποιούν «κάθε μέρα».

Από τη διασταύρωση αυτή προκύπτει ότι ο βαθμός εξοικείωσης με το συγκεκριμένο περιβάλλον διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Αυτό συναρτάται σε σημαντικό βαθμό και με μια άλλη μεταβλητή, το χρόνο απόκτησης υπολογιστή. Από την ανάλυση προκύπτει ότι η χρήση της λατινικής γραφής συνδέεται ευθέως με την εμπειρία που έχουν τα παιδιά στη χρήση του υπολογιστή ($\chi^2=36,440$, $df=6$, $P\text{-value}<0,001$). Δίνονται κάποια ενδεικτικά ποσοστά⁹ από τη διασταύρωση του βασικού ερωτήματος με το «πότε απόκτησες υπολογιστή;»: παιδιά που απέκτησαν υπολογιστή την ίδια χρονιά της έρευνας χρησιμοποιούν λατινοελληνικά σε ποσοστό 31,8%, ποσοστό που αυξάνεται σε 42,5% και 44,7% σε όσα παιδιά απέκτησαν υπολογιστή «μέσα στην τελευταία διετία» και «πριν από 4-5 χρόνια», αντίστοιχα, για να φτάσει στο 55,1% στα παιδιά που είχαν υπολογιστές για περισσότερα από πέντε χρόνια.

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση προκύπτει με σαφήνεια ότι τα λατινοελληνικά αποτελούν γραφηματική ποικιλία που συναρτάται με την έκταση της χρήσης των ΚΣΔΕ αλλά και το βαθμό της εμπειρίας που έχουν τα παιδιά, γενικότερα, στη χρήση των υπολογιστών. Θα μπορούσαμε να πούμε δηλαδή ότι χαρακτηρίζει τις πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού κυρίως όσων κινούνται με μεγαλύτερη άνεση στη χρήση των ΤΠΕ.

Μια άλλη σημαντική μεταβλητή που φαίνεται από τα αποτελέσματα να παίζει καθοριστικό ρόλο είναι η ευρύτητα της χρήσης των Αγγλικών από τα παιδιά. Στον πίνακα 2 που ακολουθεί διασταυρώνεται η έκταση της χρήσης των λατινοελληνικών με τη συμμετοχή των παιδιών σε ΚΣΔΕ, όπου χρησιμοποιείται η αγγλική γλώσσα¹⁰, και προκύπτει με στατιστικά σημαντική διαφορά ($\chi^2=36,304$, $df=2$, p -

⁹ Αποφεύγουμε για λόγους οικονομίας την αναλυτική παράθεση πινάκων.

¹⁰ Το ερώτημα (43) ήταν:

Μπαίνεις συνήθως ... (κύκλωσε όποια από τις απαντήσεις ανταποκρίνεται σε σένα ή περισσότερες από μία απαντήσεις):

α. σε ελληνικά chat rooms,

β. Σε chat rooms αγγλικής γλώσσας

γ. σε chat rooms άλλης γλώσσας (αν ναι, γράψε ποια ή ποιες)

value<0,001) ότι τα παιδιά αυτά χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερη έκταση τη λατινική γραφή (49,7%), έναντι 40,8% των άλλων παιδιών.

Πίνακας 2. Συμμετοχή σε αγγλόφωνα ΚΣΔΕ και λατινοελληνικά					
			Συμμετοχή σε αγγλόφωνα Chat		
			Όχι	Ναι	Σύνολο
Αν μπαίνεις σε ελληνικά ΚΣΔΕ, γράφεις	Με ελληνικούς χαρακτήρες	Αριθμός	465	106	571
		%	31,7%	18,4%	27,9%
	Με λατινικούς χαρακτήρες	Αριθμός	599	286	885
		%	40,8%	49,7%	43,3%
	Και με τα δύο, ανάλογα με την περίπτωση	αριθμός	405	184	589
		%	27,6%	31,9%	28,8%
	Σύνολο	Αριθμός	1469	576	2045
		%	100,0%	100,0%	100,0%

Προκειμένου να ενισχύσουμε περισσότερο τη διαπίστωση αυτή, διαμορφώσαμε ένα υποσύνολο, από το σύνολο των ιδιωτικών σχολείων, τα οποία είναι γνωστό ότι δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στη χρήση της Αγγλικής γλώσσας. Πρόκειται για 579 παιδιά, από τα οποία 291 χρησιμοποιούν τα ΚΣΔΕ. Οι διαφορές είναι θεαματικές: παιδιά που φοιτούν στα συγκεκριμένα σχολεία γράφουν ελληνικά με λατινικούς χαρακτήρες σε ποσοστό 66,3% έναντι 39,5% των παιδιών που φοιτούν σε δημόσια σχολεία ($\chi^2=84,729$, $df=2$, $p\text{-value}<0,001$).

Τα δεδομένα μας ως εδώ δείχνουν ότι η εμπειρία στη χρήση των νέων μέσων σε συνδυασμό με το βαθμό εξοικείωσης με τη χρήση της Αγγλικής γλώσσας, εντός ή και εκτός του διαδικτύου (τα δύο είναι αλληλένδετα), αποτελούν σημαντικές μεταβλητές για το θέμα μας. Παραθέτουμε στη συνέχεια κάποια ακόμη δεδομένα που δείχνουν ότι το ζήτημα είναι πιο σύνθετο.

Διασταυρώσαμε το κύριο ερώτημα με το ερώτημα «Πόσους υπολογιστές έχετε στο σπίτι (οι οποίοι να είναι σε χρήση);». Από τη διασταύρωση προκύπτει ότι τα παιδιά με περισσότερους από έναν υπολογιστές στο σπίτι χρησιμοποιούν σε πολύ μεγαλύτερη έκταση το λατινικό γραφηματικό σύστημα (59,5%) έναντι 45,9% όσων έχουν δύο και 41% όσων έχουν έναν ($\chi^2=27,741$, $df=4$, $P\text{-value}<0,001$). Από πολλές άλλες διασταυρώσεις μας είναι γνωστό (βλ. Κουτσογιάννης 2011) ότι τα παιδιά που έχουν πολλούς υπολογιστές στο σπίτι ανήκουν σε προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, όπως και τα παιδιά που έχουν υπολογιστή για μεγάλο χρονικό διάστημα. Επισημάναμε ήδη ότι σε προνομιούχα κοινωνικά στρώματα ανήκουν και τα παιδιά που φοιτούν στα ιδιωτικά του δείγματός μας. Δεν είναι επομένως τυχαία που και τα συγκεκριμένα παιδιά χρησιμοποιούν σε πολύ μεγαλύτερη έκταση τη λατινική γραφή στη σύγχρονη διαδικτυακή επικοινωνία, όπως είδαμε στον πρώτο πίνακα. Στην επόμενη ενότητα θα επιχειρηθεί να συζητηθούν και να ερμηνευτούν οι διαπιστώσεις αυτές.

5. Συμπεράσματα και συζήτηση

Η χρήση των λατινοελληνικών κατά την επικοινωνία σε ψηφιακά περιβάλλοντα παρουσιάζει ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον και έχει απασχολήσει την κοινωνιολογιστική, κυρίως, έρευνα. Το παρόν κείμενο, αξιοποιώντας ευρείας έκτασης ποσοτικά δεδομένα, εστίασε το ενδιαφέρον του στη χρήση τους σε περιβάλλοντα σύγχρονης διαδικτυακής επικοινωνίας (Chat Rooms) από παιδιά ηλικίας 14 – 16 χρόνων (συλλογή δεδομένων το 2006). Πρόκειται για παιδιά που γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1990-1992, είναι επομένως η πρώτη γενιά που μεγάλωσε με το διαδίκτυο και που δεν πρέπει λογικά να έχει τους τεχνικούς περιορισμούς στη χρήση του ελληνικού αλφαβήτου, με δεδομένο το γεγονός ότι το Unicode καθιερώνεται από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και ύστερα.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε αναδεικνύονται ενδιαφέροντα στοιχεία που ενισχύουν κάποιες διαπιστώσεις άλλων ερευνών, αλλά αναδεικνύουν και νέα ζητήματα. Το πρώτο από αυτά έχει σχέση με τη συχνότητα χρήσης: προκύπτει με σαφήνεια ότι το λατινικό αλφάβητο χρησιμοποιείται σε πολύ μεγαλύτερη έκταση σε σχέση με το ελληνικό στα περιβάλλοντα σύγχρονης επικοινωνίας και αυτό είναι ανεξάρτητο από τον τύπο σχολείου στο οποίο φοιτούν τα παιδιά και την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν. Η διαπίστωση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αν λάβουμε υπόψη ότι τα παιδιά αυτά εξοικειώθηκαν με τις Νέες Τεχνολογίες μετά από το 2000, όταν δηλαδή τα προβλήματα με την ελληνική γραφή ξεπεράστηκαν σε σημαντικό βαθμό. Δεν διαθέτουμε προηγούμενες ευρείας έκτασης ποσοτικές έρευνες για να διαπιστώσουμε αν υπάρχει αύξουσα ή φθίνουσα τάση, μπορούμε όμως να πούμε πια με

μεγαλύτερη βεβαιότητα ότι η χρήση του λατινικού αλφαβήτου δεν σχετίζεται απλά και μόνο με τεχνικούς περιορισμούς.

Το δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι τα λατινοελληνικά δεν αποτελούν απλώς μια γραφηματική ποικιλία που χρησιμοποιείται γενικώς από τα νέα παιδιά. Χρησιμοποιείται πρωτίστως από την ομάδα των παιδιών που έχουν δύο βασικά χαρακτηριστικά: έχουν μακροχρόνια και σε μεγαλύτερο βαθμό εξοικείωση με τους υπολογιστές και χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερη έκταση την αγγλική γλώσσα (βλ. Spilioti 2009, Tseliga 2007) στην καθημερινότητά τους. Αλλά αυτά τα παιδιά προέρχονται από πιο προνομιούχες κοινωνικές ομάδες, όπως έχει διαπιστωθεί και από την ανάλυση του συνόλου των δεδομένων της συγκεκριμένης έρευνας (Κουτσογιάννης 2011). Το ερώτημα, επομένως, είναι εύλογο: γιατί αυτές οι κοινωνικές ομάδες να χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό το λατινικό και όχι το ελληνικό αλφάβητο;

Λαμβάνοντας υπόψη και τα συνολικά δεδομένα της συγκεκριμένης έρευνας (Κουτσογιάννης 2011), θα μπορούσαμε να πούμε ότι η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα αντιλαμβάνεται πολύ πιο γρήγορα τις αλλαγές που παρατηρούνται στους γραμματισμούς της εποχής μας με ισχύ και αναπτύσσει στρατηγικές προσαρμογής των παιδιών της στα νέα δεδομένα. Έτσι, παράλληλα με τον παραδοσιακό σχολικό γραμματισμό, αναπτύσσουν πρωτοβουλίες λειτουργικής εξοικείωσης των παιδιών τους με δύο άλλους παγκόσμιους γραμματισμούς: αυτόν που σχετίζεται με τον κόσμο των Νέων Τεχνολογιών και αυτόν που έχει σχέση με την αγγλική γλώσσα ως παγκόσμια γλώσσα επικοινωνίας. Η παρούσα έρευνα έδειξε ότι οι συγκεκριμένοι γονείς αναπτύσσουν στρατηγικές συστηματικής προετοιμασίας των παιδιών τους από μικρή ηλικία μέσω της αγοράς υπολογιστών και μέσω της εκμάθησης της Αγγλικής. Στο πλαίσιο των στρατηγικών αυτών επιλέγουν και τα συγκεκριμένα ιδιωτικά σχολεία, τα οποία υπόσχονται να ανταποκριθούν καλύτερα στις νέες αυτές ανάγκες τους (Κουτσογιάννης 2011, Koutsogiannis & Adampa 2012, Bulfin & Koutsogiannis 2012). Έτσι, τα συγκεκριμένα παιδιά εξοικειώνονται σε μεγαλύτερα ποσοστά και από πολύ πιο νωρίς με τον ψηφιακό γραμματισμό και το γραμματισμό της Αγγλικής ως παγκόσμιας γλώσσας.

Δεν θεωρώ, βέβαια, ότι το φαινόμενο των λατινοελληνικών είναι αποτέλεσμα της στρατηγικής αυτής. Θεωρώ ότι τα λατινοελληνικά έχουν μετατραπεί πια σε νεανική γραφηματική ποικιλία που σηματοδοτεί το σταδιακό πέρασμα από το συμβατικό κόσμο της γραπτής επικοινωνίας στον κόσμο της διαδικτυακής επικοινωνίας (βλ. και Androutsopoulos 2009), κυρίως της σύγχρονης με βάση τα δεδομένα της παρούσας έρευνας. Το πέρασμα αυτό σηματοδοτείται από την υιοθέτηση όψεων των δύο γραμματισμών με παγκόσμια ισχύ: αυτόν που έχει σχέση με τις Νέες Τεχνολογίες και αυτόν που έχει σχέση με την αγγλική γλώσσα, αφού χρησιμοποιείται το δικό της αλφάβητο. Το βήμα της συμβολικής ταύτισης με τα νέα παγκόσμια δεδομένα στο χώρο του γραμματισμού είναι που κατά βάθος πραγματώνει η ελληνική νεολαία, υιοθετώντας τη χρήση των λατινοελληνικών (βλ. και Tseliga 2007, Spilioti 2009). Πρόκειται για συμβολική πράξη του συνανήκειν σε μια νεανική κοινότητα¹¹ που τείνει να αυτοπροσδιορίζεται και με άξονα συγκεκριμένες γραφηματικές πρακτικές γραμματισμού, οι οποίες μεταφέρουν συγκεκριμένο αξιακό φορτίο.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις θα μπορούσαμε να πούμε ότι διαγράφεται η εξής δυναμική: με δεδομένο το αξιακό φορτίο που μεταφέρει η συγκεκριμένη γραφηματική επιλογή για τα νέα παιδιά, όσο περισσότερο εξοικειώνονται οι νέοι με τη χρήση των υπολογιστών και την ευρεία χρήση της αγγλικής στο διαδίκτυο, τόσο και πιο αυτονόητη θα θεωρείται η χρήση των λατινοελληνικών στα σύγχρονα περιβάλλοντα επικοινωνίας. Το γεγονός ότι τα συγκεκριμένα παιδιά της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας χρησιμοποιούν τη λατινική γραφή σε μεγαλύτερη έκταση σχετίζεται με το γεγονός ότι πληρούν τις δύο αυτές προϋποθέσεις από πολύ πιο νωρίς και σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τα άλλα.

Η παραπάνω διαπίστωση δεν σημαίνει ότι η δυναμική αυτή προδιαγράφει απολύτως και το μέλλον της λατινικής γραφής κατά την παραγωγή ελληνικού λόγου σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Ποικιλία παραγόντων μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο σε αυτό και να μεταβάλλει το αξιακό φορτίο της συγκεκριμένης επιλογής ως σημειωτικού πόρου, κάτι που δεν μπορεί να είναι προβλέψιμο.

Βιβλιογραφία

- Androutsopoulos, Jannis. 2000. "Λατινο-ελληνική ορθογραφία στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: χρήση και στάσεις." Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα 2*, 75-86. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Androutsopoulos, Jannis. 2009. "'Greeklsh': Transliteration Practice and Discourse in the Context of Computer-Mediated Digraphia." In *Standard Languages and Language Standards: Greek, Past and present*, edited by

¹¹ Ο όρος εδώ είναι γενικευτικός. Συνήθως τα παιδιά ανήκουν σε πολλές και διαφορετικές κοινότητες, οι οποίες μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους και από το είδος του γραφηματικού συστήματος (και των λατινοελληνικών) που χρησιμοποιούν.

- Alexandra Georgakopoulou, and Michael Silk, 221-249. Farnam: Ashgate (Centre for Hellenic Studies, King's College London: 12)
- Anis, Jaques. 2007. "Neography: Unconventional spelling in French SMS text messages." In, *The multilingual Internet: Language, culture, and communication online*, edited by Brenda Danet, and Susan Herring, 87-115. Oxford: Oxford University Press.
- Bernstein, Basil. 1996. *Pedagogy, symbolic control and identity. Theory, research, critique*. London: Taylor and Francis.
- Bourdieu, Pierre. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bulfin, Scott, & Koutsogiannis Dimitris. 2012. "New literacies as multiply placed practices: expanding perspectives on young people's literacies across home and school." *Language and Education* 26.4: 331-346.
- Collins, James, and Blot Richards. 2003. *Literacy and Literacies: Texts, Power, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coupland, Nik. 2003. "Introduction: Sociolinguistics and globalisation." *Journal of sociolinguistics* 7.4: 465-472.
- Georgakopoulou, Alexandra. (2006) "Postscript: Computer-mediated communication in sociolinguistics." *Journal of sociolinguistics* 10.4: 548-557.
- Fairclough, Norman. 2003. *Analyzing Discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman. 2006. *Language and Globalization*. London: Routledge.
- Georgakopoulou, Alexandra. 2006. "Postscript: Computer-mediated communication in sociolinguistics." *Journal of sociolinguistics* 10.4:548-557.
- Heller, Monica. 2003. "Globalization, the new economy, and the commodification of language and identity." *Journal of Sociolinguistics* 7.4: 473-492.
- Κουτσογιάννης, Δημήτρης. 2010. «Προς μια γραμματική του παιδαγωγικού λόγου.» Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 30^{ης} συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας, Α.Π.Θ, 343-357*. Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ.
- Κουτσογιάννης, Δημήτρης. 2011. *Εφηβικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού και ταυτότητας*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Koutsogiannis, Dimitris. 2004. "Critical technoliteracy and 'weak' languages." Στο *Doing literacy online: Teaching, learning and playing in an electronic world*, edited by Ilana Snyder, and Catherine Beavis, 163-184. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Koutsogiannis, Dimitris, and Bessie Mitsikopoulou. 2003. "Greeklish and Greekness: Trends and discourses of 'glocalness.'" *Journal of computer-mediated communication* 9:1. Accessed January 28, 2012. http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue1/kouts_mits.html.
- Koutsogiannis, Dimitris, and Adampa Vasiliki. 2012. "Girls, identities and agency in adolescents' digital literacy practices." *Journal of Writing Research* 3.3: 217-247.
- Kress, Gunther 2010. *Multimodality. A social semiotic approach to contemporary communication*. New York: Routledge.
- Machin, David, and Van Leeuwen Theo. 2007. *Global Media Discourse*. New York: Routledge.
- Palfreyman, David, and Al Khalil Mohamed. 2003. "'A funky language for teenzz to use': Representing Gulf Arabic in Instant Messaging." *Journal of Computer-Mediated Communication* 9: 1. Accessed January 28, 2012. <http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue1/palfreyman.html>.
- Sebba, Mark. 2009. "Sociolinguistic approaches to writing systems research." *Writing Systems Research* 1:35-49.
- Sebba, Mark 2007. *Spelling and society: The culture and politics of orthography around the world*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Spilioti, Tereza. 2009. "Graphemic representation of text-messaging: alphabet-choice and code-switches in Greek SMS." *Pragmatics* 19.3: 393- 412.
- Street, Brian. 1984. *Literacy in Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Themistocleous, Christiana. 2009. "Written Cypriot Greek in online chat: Usage and attitudes." Στο *Ηλεκτρονικά Πρακτικά του 8ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (8ICGL)*. Επιμέλεια από Γιώργος Γιαννάκης, Μαρία Μπαλαζάνη, Γιώργος Ξυδόπουλος και Αναστάσιος Τσαγγαλίδης, 473-488. Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας: Παν/μιο Ιωαννίνων.
- Thurlow, Crispin. 2006. "From statistical panic to moral panic: The metadiscursive construction and popular exaggeration of new media language in the print media." *Journal of Computer-Mediated Communication* 11.3. Accessed February 27. <http://jcmc.indiana.edu/vol11/issue3/thurlow.html>.
- Tseliga, T. (2007) "It's all Greeklish to me!" Linguistic and sociocultural perspectives on Roman-alphabetized Greek in asynchronous computer-mediated communication." In *The multilingual Internet: Language, culture, and communication online*, edited by Brenda Danet, and Susan Herring, 116-141. Oxford: Oxford University Press.
- Tseliga, Dora. 2004. "Computer-mediated Greeklish: Key Linguistic and Sociolinguistic Issues." PhD Thesis, University of Brighton.
- Tsiplakou, Stavroula. 2009. "Doing (bi)lingualism: Language alternation as performative construction of online identities." *Pragmatics* 19. 3:361-391.
- Van Leeuwen, Theo. 2005. *Introducing Social Semiotics*. London and New York: Routledge.